

FRANJO MRAZ

GALERIJA
LIKOVNIH SAMORASTNIKOV
TREBNJE-SLOVENIJA
26. IV. – 3. V. 1974

674 000654/R

FRANJO MRAZ

Franjo MRAZ, rojen 4. aprila 1910 v Hlebinah, živi v Beogradu Kosančičev venac 19.

Bil je kmet, po osvoboditvi pa se je posvetil izključno slikarstvu. Je eden od ustanoviteljev hlebinske šole. Prvič je razstavljal leta 1931 na III. razstavi grupe »Zemlja«.

Samostojne razstave:

1935 Zagreb, Koprivnica	1966 Stockholm
1940 Zagreb	1967 Pariz
1956 Beograd	1972 Geneva
1961 Beograd	1974 Trebnje
1964 Bruxelles	

Sodeloval na razstavah:

Ljubljana, Beograd, Zagreb, Pariz, Moskva, Leningrad, Praga, Bratislava, Varšava, Dunaj, Budimpešta, Sao Paolo, Rio de Janeiro, Edimburgh, Dortmund, Bad Dartmstat, Goedesberg, Hamburg, Newshattel, Amsterdam, Trebnje, Milano, Meinz, Tokio in drugje.

Udeležil se je taborskih srečanj likovnih samorastnikov Jugoslavije v Trebnjem leta 1972 in 1973.

»Slučajno sem leta 1922 dobil v dar akvarel barve. Od takrat pa do danes barv nisem spustil iz rok, neprestano živim z njimi, od takrat delam. Tudi med vojno sem risal.«

»Osem let sem slikal, ne da bi kdo vedel zame, razen mojih sosedov. Delal sem in slike dajal njim. Nobenih imenov nisem imel, dokler ni prišla prva razstava, to je moje sodelovanje na razstavi »Zemlja«. Razstavil sem 31 slik. Od takrat sem neprestano sam in zgrešeno bi bilo reči, da pripadam neki šoli.«

»Leta 1936, ko je bila v Zagrebu naša prva skupinska razstava, jo je tisk izredno hvalil in kritike so bile dobre. Toda, ta isti tisk nas je leta 1937 ob razstavi v Varaždinu napadel s kratko oceno: „Razstava kmetov slikarjev v Varaždinu ni nič drugega kot norčevanje iz cerkve in boga.“ V tistem času je to v Hrvatski pomenilo likvidacijo skupine. Toda mi se nismo dali, mi smo šli naprej.«

»Mi smo bili pri Ribarjevih zelo lepo sprejeti. Ko je bila razstava v Beogradu je bila pri blagajni mati Jurice in Lole Ribarja, ki je poznala stari Beograd in delovala na ljudi, ki so prihajali na razstavo, da so razstavo dobro sprejeli. Jurica in Lola sta bila na razstavi in Jurica je prepeljal tudi druge umetnike in bili smo obkroženi s študenti in umetniki in mi smo jim pojasnjevali, da naše slikarstvo ni namenjeno samo osebnemu zadovoljstvu, ampak slikamo zato, da bi nekaj povedali o našem kmečkem življenju, da bi protestirali. Naša tendenca v tem času je bila absolutno socialna — opredeljena v socialno političnem smislu.«

Iz knjige Nebojše Tomaševića »Naivci o sebi«.

Če se ob delih Franja Mraza ponovno vprašamo po skrivnosti neustavljive privlačnosti slikarstva tako imenovanih naivnih za današnjega urbaniziranega človeka, se nam odgovor vsili z nepričakovano preciznostjo: ne samo, da stojimo pred slikami nesporno izrazitega avtorja, umetnika, čigar izrazna sila bi zgrabila gledalca, pa naj bi ubrala katero koli formalno pot; v njegovih delih se nam hkrati jasno kot pri redkokaterem naivnem razkriva popolna ubranost prikazanega rustikalnega sveta, ena izmed različic tiste harmonije, ki je je človeška notranjost od nekdaj žejna in ki ji najde zunaj sanj le tako poredko utešitev. Zunaj sanj? Pa saj slikarstvo Franja Mraza, tega v mestu živečega Hlebinca, še malo ni »zunaj sanj«, temveč je, nasprotno, ena najbolj čistih, da, kristalno čista sanjska vizija; tem bolj očarljiva zato, ker uporablja za svoj svet soglasja tako trdno realistične elemente kmečkega življenja, tako prijemljivo, stvarno »resničnost«.

Od sinjih predpasnikov na delo namenjenih kmetov do zelenega obrobka trave ob stezi in umazanobele hiše v ozadju, serca, ki vleče voz, do višnjevomodrega oblačnega neba in okornih kmečkih čižmov, vse je »realistično«; in vendar je ubranost, ki jo diha vsaka slika posebej, zajeta izrazito iz spominov, iz žarkega domotožja po mladostnem doživljjanju sveta, ko še ni »naš«, ko nas v svoji popolnosti še čaka — in sanj. Vsi elementi pretehtane kompozicije Mrazovih slik so v soglasju, več, v skriveni zaroti: oddaljeno obzorje, nikoli neprizadeto, zmerom udeleženo pri dogajanju v ospredju, z griči, ki ga prijazno nagibajo proti prvemu planu, z drevesi, ki prekinjajo dolgočasno enoličnost ločnice med »tukaj« in »tam«, z oblačnim nebom, ki z grožnjo ali obetom vpliva na ritem človeških odločitev; drevesa, gola ali skopolista, pač po tem, ali se pokrajini bolje poda pletivo vej ali čipke redkolistnatih krošenj — in v kakšni kombinaciji; hiše, nikoli zgolj poslopja, vedno domovi, ki prinašajo socialni poudarek gostoljubja in premožnosti, revščine in hladu, vabečih vrat ali zabitih oken — kot pri *Vrnitvi*, sliki, na kateri peterica poslopij ne obrača proti vračajočim se niti enih vrat! V skriveni zaroti je tudi trsje in so žitni klasi — neizprosne sulice, ki čakajo prihajajoče setve — steze in plotovi, poslikane sani in lojtrski vozovi, preorane njive in puste goličave; da ne govorimo o živalih! Posebno konji so pri Mrazu vselej aktivni soigralci, njihove zvedave oči, sopeče nozdrvi, zasločeni zadki, koketne, kot v vražje škornje obute noge, se zmerom živo udeležujejo dogajanja v sliki, ga pogosto ironično komentirajo. In pasivnejše govedo, na semenj gnani voliček in odpočivajoče si krave, so vsaj toliko zaznavna prisotnost kot ljudje — in velikokrat ostreje individualizirana in upoštevana z več ljubezni in sočutja. Zakaj človek v slikarstvu Franja Mraza nima izjemnega mesta. V tem harmoničnem svetu je del njegove harmonije, organski element organskega poteka stvari; kadar se na silo potisne ven iz tega okvira, je izobčenec, čudak, rahel disakord, ki daje sliki nemara začimbo, a trenutno motnjo njegovega pojava brž posrka ubrana enovitost celote.

NA STEZI

V naših srcih, ki smo meščani šele v drugi ali tretji generaciji, je predstava kmečkega življenjskega načina hkrati bolj živa in trpkejša kot je »naravno« življenje za meščanskega Zahodnjaka; bližji in zato dragocnejši so nam Hlebinci kot Carinik Rousseau. V njihovem videnu je za hvalnico obstoju, ki najde sam v sebi smisel, ker neposredno pridobiva iz zemlje kruh, zmerom čutiti kisli vonj pristnega potu ob naporu in slaba vest pravkar pečenih meščanov najde uteho ob robati odvečnosti kmečke revččine, ob očitni vklenjenosti obstoja, ki je prav v svoji »harmoničnosti« samo funkcija nekega večjega načrta, spremenjanja letnih časov, ritma narave. Ob podobah Hlebincev se čuti človek izključen, zato pa nevezan in prost. In če vklene v srce sliko umetnika takšne moči kot je Franjo Mraz, jo zato, ker čuti, da je z njo vklenil vase svojo drugo polovico — da je potešil sen in se lahko loti svoje zdajšnje resničnosti.

Zoran Kržšnik

SETEV PRIHAJA

VRNITEV

At reviewing the works of Franjo Mraz we ask ourselves again where lies the hidden attractiveness of the so called naïfs for a to-day's urbanized man. The answer is forced upon us with an unexpected preciseness. We are not only observing the pictures of an indisputably great author, the artist whose expressive power would seize the observer irrespective what formal path it adopts. His works reveal at the same time something what is rare with primitive artists, a complete harmony of the depicted rural world, one or the varieties of that harmony which the inner nature of a man is always seeking, and which is seldom found outside dreams. Outside dreams? The painting of Franjo Mraz, of this city dweller from Hlebine village, is not at all "outside dreams" but is on the contrary one of the clearest, yes the crystal clear dream vision. It is so much more enchanting because he engages in his world of harmony the hard realistic elements of rural life, captivating, the actual "reality".

From the bright blue aprons of the peasants going to work to the green hedge along the path and the dirty white houses in the background, a grey horse pulling the cart, to the azure sky covered with clouds and awkward peasants' boots, everything is realistic. And yet the harmony is emitting from every picture captured explicitly from memories, from the bitter nostalgia for the youthful

experiences of the world when it is not yet "ours", when it is still waiting for us in its plenitude... and dreams. All elements of the balanced compositions of Mraz' paintings are in accordance, moreover, in a secret conspiracy: a remote horizon never unaffected, always partaking in the foreground action, with hills interrupting the dull monotony of separation line between "here" and "there", with cloudy sky affecting the rhythm of man's decisions with a threat or a promise. The trees naked or poor-leaved, depending upon what fits more beautifully in the landscape — the knitted branches or laces of a poor-leaved crowns — and in what combinations. Houses never ordinary buildings, always homes delivering social emphasis of hospitality and wealt, poverty and coldness, inviting doors our shuttered windows — as in the Home-comming, a picture in which of the five buildings not one has the doors turned towards home-comers. The conspiracy is shared by twigs and corn spikes as well — inexorable spears waiting for the harvest — paths and fences, decorated sledges and rack waggons, ploughed up fields and barren land. Not speaking of animals. Horses especially are always active partners. Their inquisitive eyes, panting nostrils, curved buttocks, flirtish as in devilish boots covered legs, they are always vivaciously participating in the action and often ironically comment it. And the more passive cattle, to the market driven young ox and the cows taking a rest are from time to time a perceiving presence like people and often more penetratingly individualized and considered with more love and compassion. A man does not occupy an exceptional place in the painting of Franjo Mraz. In this harmonious world he is only a part of the harmony, the organic course of things. When he is forced out of this frame he is an outlaw, a queer fellow, a weak discord, perhaps seasoning the picture, but the momentary disturbance of his phenomenon is quickly absorbed by the harmonious completeness. In our hearts, townsmen of the second or the third generation, the performance of the rustic life is at the same time more vivid and bitterer than is the "natural" way of life to a city dweller in the West. Hlebine artists are closer to us and therefore more precious than is "Le Douanier" Rousseau. In their vision is the praise to existence, of the one who finds the whole meaning in himself because he is earning his daily bread from the earth, always feeling the acid odour of a real sweat at the strain. And the bad conscience of a newly made townsman finds the consolation next to the rough excess of peasants' poverty, the obvious tied down existence which in its "harmony" is only a function of some greater scheme, changing of seasons, rhythm of nature. When observing the Hlebine paintings one feels excluded, but therefore unrestrained and free. And if he accepts with his heart the image of an artist of such power as is Franjo Mraz it is because he feels that he has accepted his other self — that he has satisfied his dreams and can now meet with his present'reality.

POČITEK NA NJIVI

*V Jugoslaviji je pomlad...
Sokovi so se že začeli pretakati.
Res, že takoj po letu 1930 je začel Mraz, ta sin navadnih kmetov z Goethejevim obrazom potezati čopič.
Srečen Mraz! Srečna Jugoslavija, ki si je znala ustvariti pesnika take kvalitete!*

Anatole Jakovsky

Od svih članova nekadašnje Hlebinske škole i slikara oko grupe »Zemlja«, Franjo Mraz, koji nam se sada, prvi put posle rata, javlja sa većim brojem radova, ostao je najdosledniji i najverniji onim principima koji su i Hlebinsku školu i grupu »Zemlja« postavili na istaknuto mesto u našoj savremenoj umetnosti. I ne samo principima, već i duhu toga slikarstva. Iako već dugo odvojen od zemlje on je pokazao da je mnogo neposrednije i mnogo iskrene vezan za zemlju nego oni slikari — u prvom redu Generalić — koji su i dalje ostali vezani za zemlju ili za »Zemlju«. On je u gradu i pred iskušenjem novih pravaca i starih previranja, uspeo da sačuva istinitost i čednost naših seoskih »primitivaca« i da izbegne ono u šta je upao njegov nešto mladji zemljak i vršnjak Generalić — prelazak iz manjira u stil, iz neposredne inspiracije u ambicioznu učenost.

U svojim kompozicijama iz proteklete borbe za narodno oslobodjenje Mraz je uneo neočekivanu svežinu i jednu zaista uzbudljivu romantičnost. On nije upao u grešku svojih predhodnika, i ostalih slikara koji se ogledaju na toj vrsti tematike, da tragične dane prošlog rata projicira na plan manje ili više uspelih likovnih emocija. On se zadržao na jednom psihološki vrlo utančanom pokušaju stvaranja specifične lokalne atmosfere. Istina je da njegov način slikanja i njegova shvatanja likovnih vrednosti sa svim odgovaraju ovakvoj realizaciji, pa nam se možda upravo zato njegove kompozicije čine i toliko neusiljene, i u toj meri iskreno doživljene, kakve zaista i jesu. Izvesna »primitivnost«, jednostavno i čestito prilaženje stvarima, istinito doživljanje, potresna senzibilnost pred temom koja povlači za sobom senzibilnost u obradi materije, u stvaranju nužnih scenskih efekata — sve je to uskladjeno sa čvrstinom i doslednošću koje se moraju poštovati pre nego što izazovu iskreno divljenje. Jer — u samoj stvari — teško, vlažno nebo nad prvim oranicama, ogolele šume kroz koje promiču partizani i begunci, spaljena sela i karaule duž pruge, blatinjave obale reka i zagušljive sobice seoskih kuća, nisu naslikane samo anegdote radi, samo sadržaja radi, samo jednog utiska radi, u svemu tome ima isto toliko uzbudjenja pred obojenošću koliko i pred tragedijom »malih ljudi«, isto toliko osećanja za formu i kompoziciju koliko za poraze i pobedu, isto toliko ljubavi prema slobodi izraza koliko i ljubavi prema slobodi zemlje. Ove su slike i naslikane i doživljene u isto vreme: »PRELAZ PREKO PRUGE« ili »POVRATAK« ili »PREVOZ RANJENIKA« mogu da posluže isto toliko kao dokumenat prošlosti koliko i kao likovni dokumenat jednog doba inače vrlo oskudnog u dokumentima te vrste. Autor ovih kompozicija — toliko vezan za zemlju i u bukvalnom i u prenosnom smislu reči, da se čini kao i da slika zemljom — nije svoj »hlebinski« stil potrošio na bizarne brojgelovske kompozicije ili na veoma civilizovanu primitivnost mrtvih priroda ili seoskih idila, već je ispoljio herojsku, dramatičnu stranu toga shvatanja. I to tako iskreno i sugestivno, da bi se skoro reklo da je to i jedna njegova opravdana strana.

Naravno, — u svojim drvorezima i svojim crtežima — Mraz nije mogao da održi »visoki napon« svoje stvaračke mašte, jer je pokušao da prevagne čisto likovnim elementima, tražeći grafičke efekte tamo gde ih ili ne može naći, ili nalazeći ih tamo gde oni savršeno nisu potrebni. Pa i uprkos tome, Mraz je u crtežima i tanan i snažan u isto vreme — a iznad svega iskren. Tačno toliko iskren koliko se neophodno zahteva u tematiki koju on neguje. Ta iskrenost je izuzetna vrednost ove izložbe, i ne samo da ulepšava i podvlači slikarske vrednosti, već ih čine — u izvesnom smislu — i usamljenim.

Miodrag Kolarić

DELIBRATSKA PEŠCARA

Prehod preko proge, olje na platnu, 81 × 100 cm, last SUBNOR Srbije
Dunavski rokav, olje na platnu, 65 × 92 cm
Prvo tele, olje na platnu, 65 × 81 cm
Skrivanje koruze, olje na platnu, 70 × 86 cm, last Gospodarske zbornice Srbije
Šestorica, olje na platnu, 54 × 66 cm
Mir v ravnini, olje na platnu, 62 × 91 cm
Počitek na njivi, olje na platnu, 52 × 63 cm
Na stezi, olje na platnu, 50 × 65 cm, last Eduarda Kljuna
Zadnji tovor, olje na platnu, 50 × 65 cm
Sejemski dan, olje na platnu, 59,5 × 72,5 cm, last Mime Veber
Poljska pot, olje na platnu, 46 × 65 cm

14 risb iz NOB, last Vojnega muzeja Beograd

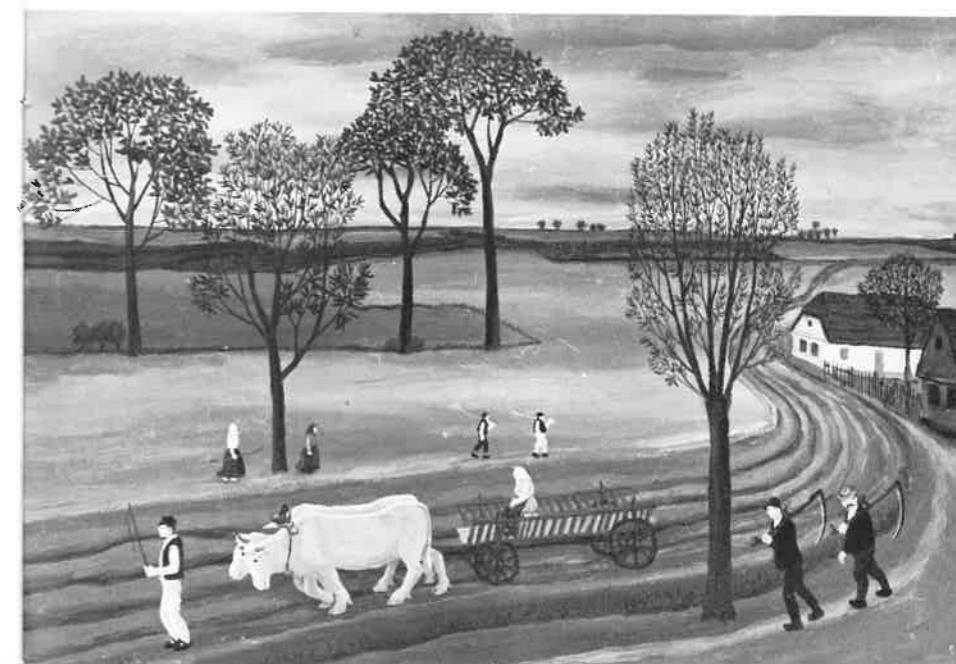

ANALIZA

Razstavlja:

Kosci, olje na steklu, 35 × 50 cm
Pred večerom, olje na steklu, 35 × 42 cm, last Eduarda Kljuna
Delibratska peščara, olje na steklu, 35 × 49 cm
Sosedje, olje na steklu, 33 × 46 cm
V Banatu, olje na steklu, 38 × 61 cm
Trenutek oddiha, olje na steklu, 37 × 61 cm
Jesenske njive, olje na steklu, 39 × 55 cm
Banačani, olje na steklu, 53 × 73 cm
Obračun, olje na steklu, 55 × 73 cm
Analiza, olje na steklu, 54 × 65 cm
Na salašu, olje na steklu, 24 × 39 cm
Setev prihaja, olje na steklu, 38 × 55 cm
Jutro, olje na steklu, 35 × 49 cm
Pri salašu, olje na steklu, 46 × 61 cm
Dninar, olje na steklu, 43 × 39 cm
Dvorišče, olje na steklu, 39 × 42 cm, last Jasne Pavlović
Vrnitev, olje na steklu, 46 × 60 cm, last Galerije Trebnje
Kosilo, olje na steklu, 34 × 49 cm, last Galerije Trebnje

MIR V RAVNINI

Mrazove slike z vaško in socialno tematiko prekašajo druga drugo s svojo anekdotičnostjo, resničnostjo, polno vznemirljive čistote. Način, v katerem prikazuje vsakdanje prizore iz življenja malih ljudi, njihovih praznikov v okviru lokalne stvarnosti, očitno dokazuje izviren talent, trdno zasnovan na neposrednem tolmačenju vaškega življenja.

Sosse

Njegove slike so inspirirane z ambientom vaškega življenja, dela in praznikov. Je to paleta živih barv, pripravljena pokazati na psihološko karakteristične akcente od posmeška do ironije pa celo do sarkazma, vendar iz vsega tega veje veliko dobrohotnosti. Franjo Mraz je vedno nosil v sebi klic, da živo naslika to, kar otrok sanja. To je uresničil in potrdil kot rahel čarobni poljub.

Nevio Jori

Mraz slika kmete pri njihovih raznovrstnih opravilih in dejavnostih, posebno še v prazničnem razpoloženju. Tu plešejo, oglaša se violina, praznično oblečeni pomalem popivajo, in vse to ustvarja majhne slike, polne barv, ljubnosti in lirizma. Šagal je upodobil violine, ki igrajo na nebu, Mraz opravi to na tleh, toda klobuki, plašči in okrogla lica priateljev dobre jedi in kapljice so ista.

Jean Bureau

SESTORICA

RAZSTAVO JE OMOGOČILA

TEMELJNA KULTURNΑ SKUPNOST
TREBNJE

UMETNIŠKI SVET:

ZORAN KRŽIŠNIK, RAVNATELJ MODERNE GALERIJE V
LJUBLJANI

ČLANI:

DR. MIRKO JUTERŠEK, UMETNOSTNI KRITIK IZ LJUB-
LJANE

PROF. VLADIMIR MALEKOVIĆ, UMETNOSTNI KRITIK IZ
ZAGREBA

PROF. ANDEJ PAVLOVEC, RAVNATELJ LOŠKEGA MU-
ZEJA V ŠKOFJI LOKI

JANEZ GARTNAR, PREDSEDNIK UPRAVNEGA ODBORA
TABORA SLS V TREBNJEM

Izdajatelj:
Tabor slovenskih likovnih samorastnikov —
Galerije Trebnje

Ureditev kataloga:
Janez Gartner

Predgovor:
prof. Zoran Kržišnik

Prevod:
Barbara Omahen

Fotografija:
Srečko Habič

Postavitev razstave:
dipl. ing. Damijan Mlakar

Tisk:
Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana 1974